

האם סוקרטס היה מחנך טוב?

עמליה הר, כיתה י'

לפני שנדבר עליו בתור חונך חשוב קודם לדבר על סוקרטס כבן אדם, אופיו.

למרות מה שסוקרטס אומר על עצמו והרושם שנותן, ברור לנו שסוקרטס משגשג ממחמאות.

אנשים שאומרים לו כמה הוא חכם, מתוחכם, מעודדים את האגו שיש לו ושהוא אינו באמת מסווה.

הוא אינו בלתי אנוכי, חושב ברוב המצבים על עצמו מבלי להתחשב בסובבים אותו, דמותו לדעתי מעט מגוחכת. השקעתו בדיאלוג באה מהרצון להוכיח שדעותיו ואמרותיו הן היחידות שצודקות, הדעה הנכונה היחידה, "האמת". (באופן כללי הדיאלוג מתקיים רק בזכות כתיבתו של אפלטון, אין מקום לעוד בן אדם כאשר מנהלים שיח עם סוקרטס, כי התשובות היחידות שהוא מחפש הן אישור שהוא עצמו אכן צודק.)

למשל בעמודים 68-72 סוקרטס מייאש את אגתון וגורם לו לסגת מהוויכוח כי אינו מוכן לקבל אף טענה שאינה שלו. השיח איתו הוא מצב בו סוקרטס מדבר והקהל מסכים עם כל דבר שאומר "אני לא יכול להמשיך להתווכח איתך, סוקרטס. שיהיה כמו משאתה אומר."

איך אפשר באמת ללמוד משהו מבן אדם כזה? שאינו מוכן להקשיב. גורם ל "תלמידיו" להרגיש נחותים, "גם אנחנו שווים כקליפת שום, ושכל חיינו הוא מיתמם ומהתל ומשחק משחקים", אומר אלקיביאדס בעמוד 98.

סוקרטס אינו מגדיר את עצמו כמורה, מלמד או מחנך כלל, בכל המובנים, אז האם יוכל להיות מוגדר כמחנך מבלי להתחייב לתפקיד הזה? הוא מבצע פעולה של "חינוך", בלי כל מטרה או כוונה לחנך או להעשיר את "תלמידיו" (מעט נרקסיסט). האופן בו הוא מדבר מוריד את האנשים סביבו שכן מוכנים להתווכח ובגלל מעמדו כולם מסכימים איתו וכבר לא תורכים לנסות ולהתנגד לו. זה מוריד את היצירתיות והמחשבה הפתוחה והלא פתורה, מוחק את הסימן שאלה בפילוסופיה, כי לסוקרטס יש תשובה לכל והרי כל תשובותיו הן האמת.

בנוסף כל המידע שקיים על סוקרטס ניתן לנו על ידי בן אדם שהעריץ אותו, אפלטון מקצין את תכונותיו הטובות של סוקרטס והופך אותו לדמות קדושה וטהורה למרות שמשמועות שקיימות עליו ברור שהוא לא.

מערכת היחסים בין סוקרטס לאלקיביאדס אינה דוגמא, מפני שהם לא ראו את המצב באותה צורה, אלקיביאדס מקשר באופן מידי אהבה לחינוך אך עקרונית של סוקרטס מפרידים אותם לשני דברים בלי שום קשר אחד לשני (מבחינתו חיזור וחינוך לא משתלבים בניגוד למערכות היחסים ה"פרטיות" יותר של חונך וחניך באותה תקופה). אלקיביאדס ציפה מסוקרטס דברים מסוימים, יחסים מסוימים והתייחסות מסוימת ומיוחדת כלפיו עם הכותרת של "חניך וחונך". הם לא היו באותה סירה כלל, "אתה מנסה לרכוש את היופי האמיתי תמורת סברה ולמעשה מתכוון להמיר זהב בנחושת" (אאוך'), תמיד תהיה להם נקודת מבט שונה על איך לימודים צריכים להתקיים, כך שניהם יוצאים מתוסכלים מהסיטואציה באותה מידה. בשביל סוקרטס האידאל שונה לחלוטין, והוא לטייל ברחבי העיר בלי מטרה ולהציק לאנשים עם שאלות קיומיות, לא הדרך החינוכית שמתאימה לכולם.

(בנוסף, סוקרטס ידע שכל תלמידיו היו מאוהבים בו והוא ניצל את זה. הוא היה מודע להשפעתו עליהם ולא לקח אותה בחשבון ולא לקח אחריות, טען כי הם בוחרים מה לעשות בדעת עצמם למרות שידע שזה לא המצב. לא היה מוסרי מצידו בכלל.)

לכן, לא אוכל באמת לענות על השאלה באופן ברור מכמה סיבות. הראשונה, כי כזאת אני... והשנייה היא שתלמידיו כמו אנשים באופן כללי מאוד שונים אחד מהשני. למשל אפלטון, נראה כי הוא למד המון מסוקרטס ושחיייו השתנו משמעותית כאשר פגש אותו.

עד כדיי כך שכיום סוקרטס מכבב בספרים רבים שאפלטון כתב. מצד שני אלקיביאדס הושפע לרעה ממערכת היחסים שלו עם סוקרטס והיה כל כך מרוכז במטרתו ובמה שהיה יכול להיות אילו סוקרטס היה מתנהג אחרת, שלא יכל באמת ללמוד ממנו דבר ורק לנהל איתו שיחות ספורות.

אם ניקח את זה לכיוון שונה, קיים סימן שאלה לגבי עברו של סוקרטס, מה קרה אחרי שיחתו עם דיוטימה, ומה הם סיפורם של הפסלים אשר אלקיביאדס דיבר עליהם ואמר שהיו מופלאים גם בזמן הקצר שהתגלו אליו.

בנוסף, אלקיביאדס מציין פעמיים שאין באפשרות סוקרטס להיות שתוי, לא משנה כמה ישתה, תמיד יישאר פיקח. כבר, יש סימן שאלה על מה הופך את סוקרטס לשונה מהשאר בנושא הזה.

אופיו של סוקרטס אמין יותר כדמות מאשר כבן אדם. גם באופן כללי וגם מפני שמיוחסות לו כמה תכונות שמוגדרות כלא בדיוק אנושיות, כמו זאת שאינו מסוגל להשתכר. בנוסף, סוקרטס תמיד מאופיין דרך תפיסתם של אנשים אחרים עליו, **אף פעם לא ישירות ממנו**. דמותו נוצרת על ידי שמועות, סיפורים, רעיונות ומלמולים של פילוסופים ש"דנו" איתו כאשר לא היו בראש ישר, איך עלינו לדעת שסוקרטס הוא אכן איש ולא המצאה של דמיון פרוע?

אלקיביאדס מדבר כמה פעמים במהלך נאומו על כך שסוקרטס אף פעם לא נפתח אליו חוץ מפעם אחת. מרמז לנו על סוג של מסתורין, חוסר נגישות או חוסר רגישות שמוקרן ממנו. אין דרך לדעת על מה סוקרטס באמת חושב ומה הוא באמת מרגיש. בכל מהלך המשתה, במשך כל הסיפור לא קיים אפילו רמז של רגש מצדו של סוקרטס כלפי האנשים הסובבים אותו או חייו, בין אם זה פחד, שמחה, התרגשות או אפילו, נושא במשתה, אהבה ותשוקה.

כך אנו מקבלים מסוקרטס את הרושם של אדם בדומה לקיר חסר כל רגשות.

הוא רומז מספר פעמים שבעברו היה אחר, שונה, גרוע יותר ממה שהוא עכשיו, ואולי אפילו סופיסט אך יותר מזה לא כתוב.

אם נחזור לשאלה האם היה חונך טוב? לדעתי, לא.

האם הוא היה חכם ומתוחכם? כן. האם הייתי עושה הכל כדי להתווכח איתו במשך רבע שעה? גם כן. אבל בתור מורה או מחנך, הוא לא עשה עבודה טובה. רוב הוויכוחים שעשה היה כדי ללמוד בעצמו, כי כמו שסוקרטס אמר, הוא לא יודע הכל והוא יותר ממעוניין ללמוד עוד ולהגיע למסקנות חדשות, אך לא מאחרים, אלא להגיע לקצבות חדשים במחשבה ובידיעה של עצמו. להתפקח עוד יותר ממה שהוא עכשיו, ולפי עברו, ברור שהוא רוצה רק להתקדם ולא לחזור אחורה. אז בתור פילוסוף הוא גאון, מעורר מחשבה והשראה אך לדעתי, לפי נאומו וחוויותיו של אלקיביאדס וכל סיפור המשתה, סוקרטס אינו מתאים להיות מחנך כלל ובטח שלא אחד טוב. כמו שכתוב בשאלה 5, כל מטרת המחנך וחניך זה לחלוק מחשבות, רעיונות ודעות עם עוד בן אדם על מנת לקבל סוג של חיי נצח. הסיבה היחידה שסוקרטס ידוע כל כך עד עכשיו היא בזכות אפלטון, שלא באמת דיבר

עם סוקרטס ישירות, אלא למד ממנו ממרחק ותצפית תוך כדי טיוליו של סוקרטס, מבלי לחלוק איתו קשר אמיתי וכתוצאה מכך לא קיבל את חוכמתו המלאה ומחשבותיו של סוקרטס ומכאן קיימת האפשרות שפיספסנו משהו לגבי האיש הזה או הדמות הזאת, שיכל לשנות את העולם. לצערנו כנראה כבר לא נוכל לשאול. וגם אם יכולנו לשאול הוא כנראה לא היה עונה...